

Nieuwsbrief jaargang 11 – nummer 18 – september 2009

VAN UW VOORZITTER: NA HET MAAIEN

In de nieuwsbrief van vorig jaar september heb ik een uiteenzetting gegeven van het maaiwerk voor de hooibouw en vooral over de machines die men daarvoor gebruikte. De daarop volgende werkzaamheden zijn: schudden of keren van het gras en als het voldoende gedroogd is, het maken van wiersen of ruggen. Elders in ons land noemt men dit sweelen of duinen.

Voor het schudden is één van de paardenmachines de vorkjesschudder. De werking van deze machine bootst nog het meest het eerdere handwerk van de gavel, de hooivork na. Zes vorkjes die op een krukas zijn geplaatst gooien het hooi beurtelings omhoog en naar achter zodat het weer luchtig ligt om verder te drogen. De krukas wordt aangedreven door twee grote ijzeren wielen die een doorsnee hebben van een meter en die via een staalrollenketting en later door tandwielen met een tussenas de achterliggende krukas

aandrijven. Een hele vooruitgang ten opzichte van het handwerk, want deze machine heeft een werkbreedte van 2.20 m. Dat gaat dan wel stapvoets, dus 5 km per uur. De machine heeft wel een nadeel: hij is windgevoelig. Als het te hard waait moet er steeds worden aangehaald en kan er alleen worden geschud tegen de wind in.

Door het tempo en het monotone geluid van de machine gebeurt het wel eens dat de menner bijna in slaap valt, maar dan is er nog niets aan de hand want een paard loopt niet in de sloot. En als het paard merkt dat de aansturing ontbreekt stopt het gewoon (want daar wordt het ook het minst moe van) en wacht rustig totdat de boer is uitgedommeld. Zeker tot 1966 staat deze machine nog in de verkoopcatalogus van Firma Reesink uit Zutphen.

In het noorden van ons land en langs de kust wordt eertijds ook veel een trommelschudder gebruikt. Deze

machine vraagt wel meer trekkracht (meestal staan hier twee paarden voor) maar hij is niet windgevoelig. Door de wielen worden vier rijen tanden op een as aangedreven die het gras oppakken, langs een cilindervormige plaat voeren en vervolgens achter de machine weer luchtig neerleggen.

De kneuzer achter de huidige maaiers werken nog volgens hetzelfde principe. In de jaren 1960-1970 komen deze machines nog vrij veel voor maar ze worden dan aangedreven door een aftakas achter een trekker. Ook komt er in de tweede helft van de jaren vijftig nog een gecombineerde machine die zowel het gras kan keren als harken de zogenaamde harkschudder of zwadkeerder.

Het apparaat heeft twee grote wielen voor en een klein wiel achter, waarbij vier kokerprofielen met daarop gemonteerd verende tanden vertikaal ronddraaien en zo het gras kunnen keren, of als je de tandwielen andersom zet er wiersen mee kan maken. De werkbreedte varieert van 1.85 tot 2.40 m.

Vorkjesschudder

Wat al deze machines gemeen hebben zijn de grote aandrijfwielen. Die hebben twee voordelen: oneffenheden in het land beïnvloeden in geringe mate de werkdiepte van de machine en de aandrijving is stabiel, dus in een wisselend gewas loopt de machine rustiger,

Wat deze machines niet kunnen is te dicht bij de greppel of slootkant komen. Dus moeten de kanten altijd met een handrijfje worden ingegoooid en als er dan om de vijftien meter een greppel ligt ben je wel even bezig. Een klus die vaak door de kinderen wordt gedaan want men is zuinig op elke lok hooi!

Als het hooi voldoende droog is kan het harken beginnen. De eerste paardenmachine is een twee meter brede hark waarbij men de grote tanden laat zakken en als ze vol zijn kan met een druk op het pedaal het hooi worden gelost.

Op deze manier komen de ruggen dwars op de lengterichting van het perceel te liggen, maar dat is geen

probleem want er worden toch eerst hooihopen, hoppers, gezet.

Bij de eerder beschreven gecombineerde machine, de harkschudder of zwadkeerder wordt een rug gemaakt door zijaflegging van het gewas. Deze machine heeft niet zozeer een grotere werkbreedte maar je kan wel door blijven rijden, wat tijdswinst oplevert.

Meestal blijven de machines in het hooiland staan totdat het hooi weg is en als je dan naar het hooiland gaat neem je de wagen voor vervoer van mensen en proviand en kun je tijdens de korte pauze even uit de zon zitten. Doordat de machines eenvoudig van constructie zijn werken ze lang storingsvrij en als er al stukken zijn kan de plaatselijke smid het meestal wel repareren. Door de geringe werkbreedte, de schudder toen 2.20 m (nu 12 m) en dan nog het benodigde handwerk is de hooioogst toch een klus die veel arbeid kost. Toch is er vaak nog even tijd voor een praatje met de buurman aan de andere kant

van de sloot want het dorpsnieuws is wel heel belangrijk.

Veel van deze machines zijn via de oudijzerboer afgevoerd en toch zijn er hier en daar nog die als decoratie dienst doen in een tuin, maar ook op historische landbouwdagen zijn ze nog te zien. Deze machines zijn het begin van de mechanisatie in de veehouderij. Als je er zo naar kijkt zijn ze een waardevolle schakel in de geschiedenis!

Arie Bassa

Trommelschudder

VAN DE REDACTIE

Met wat gemengde gevoelens begin ik aan deze nieuwsbrief. Een 'van de redactie' schrijf je meestal als er al heel wat van de overige tekst gereed is. Nu is dat anders en schrijf ik dit eerst en voeg dan pas de rest van de tekst toe. Waarom: het zit ons niet mee.

Allereerst noem ik het overlijden van Jaap Stam. Een mens die van onschatbare waarde is geweest voor Boerderij & Erf. Wat missen we hem. Elders vindt u een in memoriam. Van veel minder belang, maar toch lastig is het tot nu toe uitblijven van externe financiering, waardoor we genoodzaakt zijn om ons 'sjakies' te

houden. Ten derde is er de economische situatie, die ons negatief in de kaart speelt. Ik voel me daar niet lekker bij.

Juist nu de welvaart 'een tandje terug neemt' is een organisatie als de onze zo belangrijk. Ik citeer NRC van 30 juli jongstleden: *In 2040 is het Nederlandse landschap als volgt ingedeeld. Er zijn steden en dorpen waar wij wonen. (...) In Landbouwwontwikkelingsgebied Graspeel, bij Landerd, een dorp tussen Den Bosch en Nijmegen verblijven zo'n 160.000 beesten. Op 300 hectare werken 19 varkensboeren, een geitenhouder, een koeienhouder en een paarden-*

fokker.(...) De koeienboer houdt 600 koeien (...). Buiten komen de beesten niet. Daarvoor is in Nederland te weinig ruimte.

Het gaat over schaalvergroting in de veehouderij. U begrijpt dat er dan voor een boer hier in de Alblasserwaard en de Vijfheerenlanden weinig meer te verdienen valt. Misschien dat er nog een enkeling voor de aardigheid een beestje houdt. Maar dat zal door alle regels wel onmogelijk gemaakt zijn.

Het gaat er me om dat we al Boerderij & Erf aan de weg moeten timmeren. Binnen afzienbare tijd zal de schaalvergroting weer boerderijen eisen. Bouwwoede zal plaats nodig maken voor woningwetwoningen, zoals we ze vroeger noemen. Of liever nog voor appartementen. Lekker makkelijk!

Ik doe een oproep: Laten we allemaal, bestuursleden van Boerderij & Erf, leden van de Vereniging Vrienden van Boerderij & Erf en iedereen die dit leest, met elkaar er nog een keer de schouders onder zetten. Er is nog veel te doen op het gebied van het behoud en de ontwikkeling van het boerderijenbestand in onze streek. En daar is menskracht voor nodig. En geld. Eén - heel klein - ding heb ik daaraan al rond; ik heb met de drukker van deze nieuwsbrief een nieuwe prijsafsprake gemaakt. Fennema Drukkers bleek zeer welwillend en ik ben dan ook zeker tevreden.

Dick de Jong

Boerderij 'De verkeerde wereld' in Giessen-Oudekerk

BEZOEK BUITEN- LANDSE JONGEREN

In juni jongstleden bezoeken 16 jongeren uit verschillende delen van de wereld de nieuwe expositie van Boerderij & Erf in het Streekcentrum Liesvelt. Ze zijn dan te gast bij de Rotary Club Alblasserwaard. Kennismaken met Nederland is het doel van hun bezoek.

Zo bezoeken ze Den Haag, de haven van Rotterdam en de Kinderdijkse molens. Op het typische Hollandse vervoermiddel, de fiets, verkennen ze de Alblasserwaard en doen ze het Streekcentrum Liesvelt aan met een bezichtiging van de expositie van Boerderij & Erf.

Daar wordt onder andere uitgelegd hoe kaas op de boerderij wordt gemaakt. Op kaasplanken liggen enkele echt lijkende kazen, ...van plastic.

Maar wat een teleurstelling, zo schrijft een Australisch meisje: *'We enjoyed this sightseeing very much. But we touched the real Dutch cheese. But hang on, they felt way to light to be real Dutch cheese. The cheese is FAKE. Now we came all the way from Australia to see Dutch cheese and they're fake. What a disappointment, are the ooievaars also fake?. Anyways, nice place though. Greetings from unknown residents from Down Under'*.

Jan van Vliet

ENKELE BOERENGEGZEGDES

Is augustus echt helder en heet
Dan lacht de boer in het volle zweet

Als de bijen naar toe vluchten
Zit er regen aan de luchten

Een boog aan de morgen
Baart de landman zorgen
Ziet hij de boog tegen de nacht
Hij schoon weer verwacht

Mannetje of wachter

Ook dit is cultureel erfgoed

BESTUURSWISSELINGEN

Eerder dit jaar heeft bestuurslid Teus Koorevaar uit Wijngaarden wegens andere drukke werkzaamheden zijn functie neer te willen leggen. In verband hiermee heeft het stichtingsbestuur twee dames benaderd, die bereid zijn deel uit te gaan maken van het stichtingsbestuur. Dit zijn Martine van Eldik uit Goudriaan en Sheila van den Berg-Knuppe uit Streefkerk.

Door het overlijden van secretaris Jaap Stam is er een vacature ontstaan. Deze was tijdelijk ingevuld door Martine van Eldik (verslaglegging vergaderingen), Jan van Vliet (secretariaat vereniging) en Dick de Jong (secretariaat stichting). Intussen is Martine van Eldik bereid gevonden het secretariaatswerk over

te nemen. Voor het beantwoorden van vragen, via telefoon of email, assisteert Sheila van den Berg haar.

Het nieuwe secretariaatsadres is M.C. van Eldik, Zuidzijde 129, 2977 XE Goudriaan.

Het bestuur betreurt het vertrek van Teus Koorevaar, die als één van de mensen van het eerste uur een belangrijke bijdrage heeft gehad in de wording van het huidige Boerderij & Erf. Zijn beleidsmatige benadering van veel zaken, geeft vaak de doorslag tot een succes. Zijn vele bijdragen, onder andere aan het standaardwerk van Huib de Kok, Boer en Boerderij, is voor de stichting van ongekend belang gebleken.

Dick de Jong

IN MEMORIAM JAAP STAM

Vanaf het allereerste begin is ir. Jaap Stam uit Kinderdijk betrokken bij Boerderij & Erf. Hij begint als secretaris van de Stichting Boerderij & Erf, wordt later ook secretaris van de opgerichte Vereniging Vrienden van Boerderij & Erf en tenslotte ook van de nadien opgerichte Stichting Boerderijherstel.

Hij doet zijn werk altijd met bijzonder veel enthousiasme. Het is een genot om met hem te werken en te vergaderen. Hij weet overal een kwinkslag aan te geven, waardoor lastige zaken opeens veel minder lastig blijken. Door zijn inzet heeft Jaap een belangrijke bijdrage geleverd aan het op de kaart zetten van Boerderij & Erf.

Dat dit zou lukken, staat voor hem al vanaf het begin af aan vast. Hij was iemand van het type dat alleen maar zaken oppakt die levensvatbaar zijn. Zijn zakelijke inslag speelt daarbij een grote rol.

Al direct als de eerste ziekteverschijnselen bij hem optreden en hij niet meer altijd de vergaderingen bijwoonde, missen we hem. Toch blijft hij nog tot zijn laatste kunnen van achter zijn computer ontvangen berichten doorgeven.

We missen in hem een bevlogen voorbeeld van een bestuurder. Zijn vrouw en kinderen wensen wij langs deze weg nogmaals alle sterkte toe.

De gezamenlijke besturen

DE STEE VAN SAAN VAN PIETERE: Over sloôte en baggere

Saan Bouman was een rechtschape Ablasserwaardse boer. Niet alleen aan zijn land en water verknocht, maar ook aan het besturen van het gebied. Dat hadden Saans vader en groffie ook gedaan. Zo was het altijd geweest en zo moest het ook blijven vond Saan. Wat moest er van de Waard terecht komen zonder de boeren in de besturen? Dat gold wel heel bijzonder voor het polderbestuur. Nergens was het belang van een boer en een bestuur meer verbonden dan in het polderbestuur. Saan had er al jaren zitting in en met genoeg voerde hij de voor- en najaarsschouw in de Graafbroekse polder uit. Hij was van de hele geschiedenis van de polders en de waterschappen op de hoogte en moest nog wel eens glimlachen om Tonia's. Toen de stoepmeid pas bij hen werkte en ze de verhalen hoorden over dijken en molens en de strijd tegen het water had ze gezegd: "O, ik doch dat het hier altijd zo gewist was..." Saan wist wel beter. Er kwam nog steeds veel voor kijken om het goede evenwicht tussen water en land te bewaren. Nu waren er in de Graafbroekse polder geen grote meningsverschillen over het polderpeil. Saan wist van polders waar sommige boeren gras een waterplant noemden en die daarmee aangaven dat het polderpeil niet te laag mocht zijn. De meningsverschillen daarover werden soms op de millimeter uitgevochten.

Als Saan met Willem Drinkwaard, de voorzitter van het polderbestuur, met de najaarsschouw door de wetering vaart kijkt hij met zichtbaar genoeg de sloten en slootjes in. Willem die niet zo jong meer is zit op de kop van de schouw en noteert de afwijkingen en gebreken. Behalve de watergangen worden ook de bruggen gecontroleerd. Saan steekt met de vaarstok in de modder en geeft op die manier het bootje vaart. Het is met boeren net als met vrouwen zegt Willem; "de meeste binne netjies, mar je 't er ok onte bij." Overal hebben de boeren, hun arbeiders en de daggelders de walkant met de keil netjes afgesneden. Dagenlang kon men in het weer en wind van het najaar deze mensen bezig zien. De afgesneden 'vilt' werd daarna met de sloothaak op de wal gehaald. Er zijn sloten bij, daar zou je een liniaal langs kunnen leggen zo mooi is het gedaan. In de kleinere sloten trokken ze gelijk de waterplanten, het slootvuil, op de kant. In de vaarsloten en wateringen moesten de waterplanten verwijderd worden met de himphamp of de schoef. Deze zeisachtige gereedschappen sneden de waterplanten van de wortels los, zodat op die manier de watergangen open bleven voor het vervoer over, en de afvoer van, het water.

Als de schouwdrijvende boeren bij het land van Aai Rietkerk komen zien ze het al: Aai is nog niet klaar. Willem maakt een aantekening in zijn boekje. Het is elk jaar het zelfde liedje. Ondanks de aankondigingen die het polderbestuur her en der in het dorp opgehangen heeft zijn alle sloten bij Aaie nog niet geschoond. Hij krijgt een waarschuwing van de polderbode en bij herhaling een boete. Wat zou er van de polder terecht komen als alle boeren de boel maar lieten verworden. Er zou geen schouw meer kunnen varen om te gaan melken of mest of bagger naar het land te brengen. Vooral de hoofdwatergangen zoals de weteringen moesten op diepte gebracht worden. In natte tijden zou het water onvoldoende doorstroming naar de poldermolen hebben. Het begint al in het klein zei Saan van Pietere vaak; als met de greppels begonnen werd. "As een boer z'n

grippels nie ope houdt dan verzuurt et land van et water dat er op blijft staan..." was een van zijn gezegdes. Ze kwamen ook nog voorbij de brede scheisloot tussen de landerijen van Bart Bons en Gradus van Wingerde. Het was maar goed dat die sloot zo breed was zeiden ze langs de Graaf wel eens, want Bart en Gradus stonden nogal kort voor de kar. Ze deden ook niet anders dan naar elkaar kijken en wat de ander deed was nooit goed. Maar nu hadden Saan en Willem gehoord dat juist die brede sloot een bron van ruzie geworden was. In de afgelopen winter toen de arbeiders en daggelders er op uit waren gestuurd om te baggeren hadden eerst de knechten en later de boeren, Bart en Gradus, slaande ruzie gekregen over de opgebaggerde modder uit de scheisloot. Bart had het al eens meer gedacht; Gradus liet zijn knecht over het midden van de sloot in zijn gebied baggeren, maar Gradus beweerde het tegenovergestelde. Bagger was een kostbaar goedje voor de boeren dat liet je niet zomaar onder je baggerbeugel vandaan halen. In de middeleeuwen zou er een klein boerenoorlogje om gevoerd zijn. Zover kwam het nu wel niet, maar de verhoudingen waren danig verstoord.

Bagger was zwart goud voor de boeren. Soms werd de baggerbeugel vanaf de wal in het water gegooid en de modder direct op de kant gedeponeerd. Als de sloten breder waren werd er in de schouw gebaggerd. Kantje boord werd het vaartuigje vol gehesen en dan naar de kant gestuurd. Daar was van te voren van vilten een kleine rand gemaakt om te voorkomen dat de modder weer in de sloot terug zou lopen. Soms werden wel meer dan honderd schouwen vol bagger op een aardhoop gegooid. Met een houten schop werd de schouw daarna leeg gehoosd.

Het was zwaar werk en de maat van de baggerbeugel bepaalde ook mee het gewicht van de opgetrokken bagger. Onder aan de baggernetten zat een touwtje met een rijtje knopen die maat van het net aangaf. De modder achter het aangelegde kaaigie kon uitzakken door sleuven die er hier en daar in gestoken waren. De opgesteven modder werd met de strontkar naar de aardhoop gereden en daar vermengd met stalmeest. Deze 'toemaak' was als bemesting voor het land heel waardevol. Het was daarom ook dat Gradus en Bart ruzie om de modder gekregen hadden.

De twee boeren hadden hun weiland goed opgesloot, dus konden de polderbestuurders verder varen. De ruzie moesten Bart en Gradus zelf maar bijleggen. Maar Saan dacht bij zich zelf: "D'r zal nog wel heël wat water deur de wetering en de vliet naer de Kinderdijk lope voordat dat bijgelegd is..."

Toen ze tegen melkenstijd achter de stee van Saan van Pietere aanlegden en Saan de schouw in het schouwhok lag, keek Willem Drinkwaard met goedkeuring naar deze boerenbedoening. Wat lag alles t'er krek bij. Een mooie stee en best boerenland rondom. Tot in het broekland doorsneden met diepe en brede sloten en weteringen. De weilanden verbonden met goed onderhouden bruggen en heultjes. Hij had het al langer gedacht, maar nu twijfelde hij niet meer: Er moest al gauw een nieuwe bestuurder voor het waterschap gekozen worden. Willem Drinkwaard wist hij het zeker; dat moest Saan van Pietere worden!

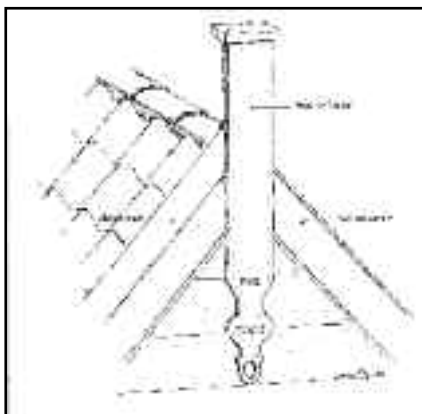
Hans Mouthaan

MAKELAARS IN DE HOOGTE

Bij de naspeuringen naar de vorm en functie van de makelaar (als daklijst-versiering) treffen wij in het archief het boekje *Makelaars in Hardinxveld-Giessendam* aan, geschreven door Arnold Haan, uitgegeven in 1981 door de historische vereniging ter plaatse.

Een makelaar is een boven de nok oprijzende topgevel bekroning, bestaand uit een plank of een stok. Er is haast geen bouwkundig onderdeel van een huis, schuur of boerderij te noemen dat het zo zwaar voor de kiezen krijgt als de makelaar. In weer en wind staat hij op het topje van het dak zijn rol als koppelaar van de spanten en windveren hoog te houden.

Wat is nu de functie van die makelaar? Om het buiten de gevel stekende gedeelte van het dak tegen inwateren te beschermen worden tegen de koppen van de muurplaat, gordingen en nokgording gespijkerd, de zogenaamde windveren. Om een waterdichte aansluiting te verkrijgen met het daarachter liggende pannendak wordt op deze windveren en over de aansluitende rij dakpannen een liggende plank bevestigd, de dekveer. Op de plaats van de ontmoeting van beide windveren wordt een plank of een stok bevestigd, de makelaar. Doormiddel van houten pennen of spijkers verbindt men de makelaar en de windveren en aldus wordt een goede afdichting van de naad tussen de beide windveren verkregen.

Tekening van een makelaar

De makelaar komt niet alleen in beeld bij opstellen met overstekende pannen daken. Ook bij overstekend riet komt de plank van de makelaar goed van pas en zorgt voor de knelling van het riet in de nok. Wanneer de voorgevel geheel in metselwerk is uitgevoerd, wordt voor het riet de knelling en afdichting gezocht door in de nok een muurtje met een

breedte van vier of vijf stenen op te metselen. Mannetje of wachter wordt dat genoemd, veelal afgedekt met een bewerkte hardstenen plaat. Bij kapvormen met een wolfseind past de makelaar natuurlijk niet. Toch vinden wij in het kapsant ook de makelaar terug in de vorm van de koningstijl, waaraan de trekplaat van de spanten zijn opgehangen.

Dan iets over de ouderdom en de symboliek. Bij de schuren die rond de 18e en de 19e eeuw hun intrede doen op het boerenerf, en voor zover ze worden uitgevoerd met houten gevels en met riet of pannen overstekende daken, wordt de makelaar algemeen toegepast.

Aan het einde van de 19e en het begin van de 20e eeuw wordt de makelaar steeds vaker een bekroning van het gebouw door decoratieve en sierlijke elementen aan te brengen. Soms worden makelaar en windveer rijkelijk versierd met ajour zaagwerk. De meest fraaie exemplaren komen uit deze periode. Tenslotte eindigt rond 1930 het barokke beeld van de makelaar en wordt de voorheen zo kunstig bewerkte plank teruggebracht tot een simpele stok of plank. Over de symboliek van de makelaar doen verschillende verhalen de ronde: het zou een gestileerde boom zijn, verwijzend naar de booms des levens, vergelijkbaar met de gietijzen levensbomen in de bovenlichten boven deuren, of wijzen naar het hogere. In hoeverre dat allemaal juist is, blijft de vraag.

Zeker is dat de lokale timmerman of

rietdekker een belangrijke rol speelt bij de uitvoering. Hun gevoel voor vormen is zeer bepalend geweest. In de timmerloodsen treft men soms, al of niet op schaal, mallen aan voor de makelaar. Op ware grootte zijn het enorme gevaarten, tot wel 1,50 tot 1,80 m hoog. Op de zolder van Museum De Koperen Knop zijn er enkele van nabij te bewonderen.

Wat betreft de duurzaamheid ontlopen de uitvoering met de punt naar boven als wel naar beneden elkaar niet zoveel. Zonder onderhoud is de levensduur beperkt in beide gevallen tot een eeuw.

De meeste makelaars die nu aan de top staan zijn dan ook replica van voorgangers. De Historische Vereniging Hardinxveld-Giessendam neemt het op voor de echte traditionele makelaar en moedigt aan om de makelaar eens te verwennen door een extra verfbeurt, zodat dit kleine ornament bewaard blijft. En bij deze oproep willen wij ons van harte aansluiten.

Johan Karelse en Meine Mollema

Steeckershil vanaf de weg

MET SCHUBERT EN BACH OP DE VOORMALIGE HOOIZOLDER een bijzondere herbestemming van een authentieke boerderij

Op een warme dag in juli jongstleden brengen we een bezoek aan de historische boerderij Steeckershil gelegen aan de Abbekesdoel te Bleskensgraaf. We willen iets te weten komen van de herbestemming van deze boerderij maar ook zijn we benieuwd waar de naam Steeckershil vandaan komt.

De huidige bewoners Irene en Frits Mosselman willen er alles van vertellen. Op tafel komen papieren en een boekwerk met de beschrijving van het geslacht van Teylingen Adriaanse, geschreven door ing. H. van der Haven. De boerderij Steeckershil wordt omstreeks 1579 gebouwd op de plaats waar eerder een klein kasteeltje staat, genaamd Steeckershil. Het kasteeltje wordt vanaf het midden van de 13e eeuw bewoond door het adellijke geslacht Van Teylingen. Deze familie leeft en heerst in het duingebied Kennemerland, onder andere op het slot Brederode.

Eén van de nazaten, Everdey van Teylingen, trekt naar de Alblasserwaard. Hij is ridder en vecht met en voor de Graven van Holland. Zijn nageslacht heeft ongeveer twee eeuwen als ridder en riddermatig geleefd in Bleskensgraaf.

Tussen kasteel en boerderij, op een heuveltje of hil, staat in die tijd een versterkte toren. Dat is een teken van de bloei die het platteland dan doormaakt. De bewoners laten daarmee hun welvaart zien maar het dient ook voor hun veiligheid. De toren is namelijk ook voorzien van schietleuven voor pijl en boog.

Steeckershil vanaf de Alblas gezien

Waar de naam Steecker vandaan komt is niet bekend maar zal waarschijnlijk verband houden met het steken van turf, wat eertijds veelvuldig wordt gedaan in dit veenrijke gebied.

In de strijd om vrijheid van geloof en tegen de Spaanse overheersing in de tachtigjarige oorlog staat de Alblas-

serwaard van 1570 tot 1577 onder water. Maar ook door de vele plunderingen en brandstichtingen die de dorpen in de Alblasserwaard in het begin van de 16e eeuw treffen blijft er weinig over van de bebouwing in Bleskensgraaf. Ook van Steeckershil blijft weinig overeind en het geheel wordt nadien verder afgebroken. In 1579 wordt op die plek een nieuwe boerderij gebouwd. De huidige dateert uit de periode 1800-1830. Een typische Alblasserwaardse boerderij en zoals toen gebruikelijk met de voorgevel naar het water. Op dezelfde woonheuvel staan nog een tweetal boerderijen, waarvan één aan de overzijde van de Alblas. Vanaf de huidige wegen is de schoonheid van deze prachtige historische boerderijen niet te zien.

Nakomelingen van het geslacht Van Teylingen hebben tot ver in de 18e eeuw de boerderij bewoond. Daarna is het pand diverse malen verkocht. Tot 1961 is de boerderij nog in bedrijf. Daarna is het gebouw verkocht aan een Rotterdamse antiquair die de boerderij ingrijpend laat verbouwen. In 1997 wordt de boerderij gekocht door de huidige bewoners, Irene en

Frits Mosselman. Zij hebben duidelijk heel andere plannen met de boerderij dan de vorige bewoners. Enkele jaren terug hebben ze de Stichting Alblasconcerten opgericht met het doel in de voormalige boerderij kamer-muziekconcerten te organiseren. Jaarlijks worden er zes tot zeven concerten gegeven door professionele musici. Dat gebeurt op de voormalige hooizolder, die hiervoor tot een soort concertzaal is omgebouwd. De Stichting kan nog enkele leden gebruiken, dus als u interesse heeft, ga naar de website www.alblasconcerten.nl

Jan van Vliet

De concertruimte

OPENING NIEUWE EXPORUIMTE B&E IN HET STREEKCENTRUM LIESVELT

Jan van Vliet opent de ruimte met zijn kleindochter

Op 4 april jongstleden is het Streekcentrum Liesvelt weer open gegaan voor het nieuwe seizoen. Gelijktijdig met deze heropening opening zijn twee nieuwe ruimten voor het publiek opengesteld. De afgelopen winter hebben vrijwilligers een bouwkeet met een oppervlakte 150 m² opgebouwd en ingericht. Het grootste gedeelte is bestemd voor het Waterschap Rivierenland, die er de waterexpositie 'Hoe houden we het droog' heeft ingericht. Deze

waterexpositie is geopend door de dijkgraaf van het Waterschap, de heer G. Kok.

De nieuwe exporuimte van Boerderij & Erf is opengesteld door ons bestuurslid Jan van Vliet, samen met zijn kleindochter Sanne, door het onthullen van het naambord. Dit met de symboliek dat de huidige generaties ons erfgoed in stand proberen te houden en dat met de bedoeling om het straks over te dragen aan de generaties die er aan komen.

Jan van Vliet

De concertruimte

LANDELIJK PLATFORM VOOR BOERDERIJENSTICHTINGEN

Op 16 mei 2009 is tijdens een informele landelijke contactdag van boerderijen-organisaties besloten om een nieuwe overkoepelende organisatie voor boerderijenstichtingen op te richten. Deze heeft voorlopig de werknaam 'Agrarisch Erfgoed Nederland' gekregen. Hierin gaan de aangesloten stichtingen hun krachten bundelen.

Doel is om te komen tot meer kennisuitwisseling en meer mogelijkheden tot inspraak in het landelijk beleid. De aangesloten stichtingen zetten zich allemaal in voor de instandhouding en ontwikkeling van het agrarisch erfgoed. Zij ondersteunen eigenaren van boerderijen om hun erfgoed zo goed mogelijk in stand te houden. Onder het agrarisch erfgoed wordt niet alleen de historische boerderij verstaan maar ook de bijgebouwen en het boerenerf in relatie tot het omringende landschap.

De directe aanleiding voor deze contactdag is de inspraakreactie die de boerderijenstichtingen gezamenlijk opgesteld hebben. Hiermee willen de boerderijenstichtingen de voorstellen van Minister Plasterk voor de Modernisering van de Monumentenwet (MoMo) bijsturen. Tijdens het opstellen van deze inspraakreactie zijn een paar knelpunten sterk naar voren gekomen:

- Het gaat slecht met de rijksmonumentale boerderijen in Nederland (en het agrarisch erfgoed in het algemeen).
- Het huidige beleid en het voorgestelde beleid schieten op dit punt ernstig tekort.
- Een actieve landelijke boerderijenstichting kan makkelijker overleggen met het Rijk.
- Het contact tussen de boerderijenstichtingen onderling wordt erg gemist.

Er is een voorbereidingsgroep die zich buigt over de vraag in welke rechtsvorm de nieuw op te richten

organisatie het best kan worden gegoten, en wat de doelen en de doelgroepen nu moeten zijn. De voorbereidingsgroep bestaat uit vertegenwoordigers van de Stichting IJsselhoeven, de Stichting Boerderij & Erf Alblasserwaard-Vijfheerenlanden en het Sallands Erfgoed. We houden u, onder andere in deze nieuwsbrief, op de hoogte van de ontwikkelingen.

Piet den Hertog

Tegeltableau met karnmolen

SPONSORBIJDRAGE RABOBANK

In april jongstleden ontvangt de Vereniging Vrienden van Boerderij & Erf een gift van de Rabobank van € 500 ten behoeve van de nieuwe exoruiimte in het Streekcentrum Liesvelt te Groot-Ammerz. Het bestuur is de Rabobank zeer erkentelijk voor deze bijdrage.

Jan van Vliet

KARNMOLEN IN DE AANBIEDING

Op de meeste boerderijen in de Alblasserwaard en Vijfheerenlanden is in het verleden de geproduceerde melk verwerkt tot zuivelproducten. Daarbij worden 'boter en kaas' vaak in één adem genoemd, maar het proces verschilt wezenlijk. Om boter te maken moet de melk eerst worden aangezuurd en na verloop van tijd worden gekarnd. Tijdens dit karnen wordt de vloeistof met kracht dooreen geroerd waardoor deze zich na verloop van tijd splitst in magere karnemelk en vette boter.

Dit kan met de hand worden gedaan in een karnton. Soms wordt de wat meer geciviliseerde wipkarn gebruikt. In de Vijfheerenlanden wordt nog wel eens een restant van een wipkarn aangetroffen in de vorm van een gesmede ijzeren staaf aan een gebintstijl. In het rivierengebied is ook wel een hond in een tredmolen gebruikt voor de aandrijving. De draaiende beweging wordt dan met tandwielen omgezet in een op en neergaande beweging van de stamper in de karnton.

Het meest gemechaniseerd is echter de in de Alblasserwaard gebruikelijk manier. Daar loopt een paard rondjes en drijft de karnmolen aan. Het paard loopt dan op een karnpad van klinkersteentjes en een eindje verderop staan de karnton. Een dergelijk karnmolen is altijd te vinden in de travee achter de brandmuur van de boerderij. Daarmee is het karnen een proces wat zich letterlijk en figuurlijk afspeelt tussen het wonen (voor de brandmuur) en het vee achter de brandmuur.

Elders in Zuid-Holland (zoals in het westen van de Krimpenerwaard en in Delf- en Schieland) zijn er aparte karnmolens: ronde of achthoekige gebouwtjes die tegen de boerderij zijn aangebouwd. Daar loopt dan het paard zijn rondjes, zodat het dier niet binnen hoeft te komen. De as van de karnmolen gaat dan door de muur naar binnen naar de ruimte waar de zuivel wordt bereid.

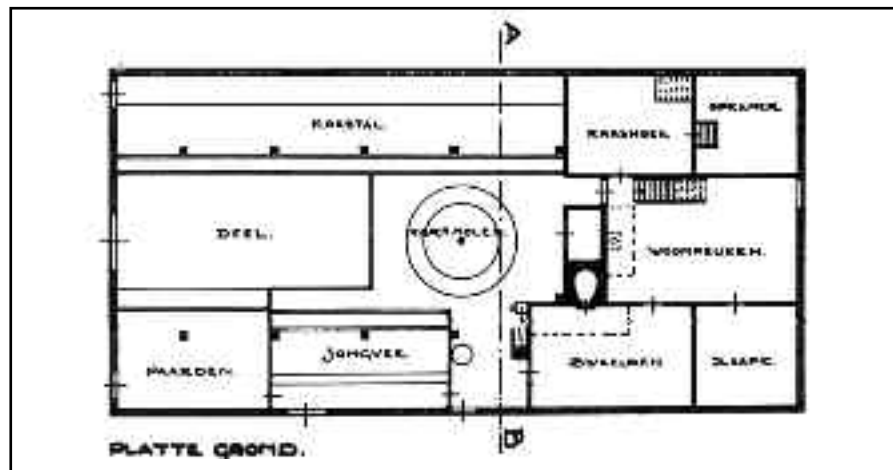
Er zijn vrijwel geen complete en authentieke karnmolens meer. Daarvoor moeten we naar het openluchtmuseum in Arnhem. Ook in onze regio is er maar weinig meer over van deze boeiende installaties. In de hele Alblasserwaard is maar één complete en authentieke karnmolen te vinden en die staat in de vervallen en met sloop bedreigde boerderij Bruggraaf 6 te Meerkerk.

OPROEP

Voor onze exoruiimte in het Streekcentrum Liesvelt willen we het volgende seizoen aandacht besteden aan 'de waard onder water'. Hiervoor zoeken we foto's, tekst en krantenartikelen over boerderijen en landerijen ten tijde dat deze in het water staan. Wellicht hebben de historische verenigingen in ons gebied materiaal, maar wellicht zijn er ook particulieren, die ons kunnen helpen: Neem dan contact op met de heer J. van Vliet, tel. 0184-662289 of per e-mail 2.vliet@wxs.nl

Restanten van dergelijke paardenkarnen worden nog wel vaker aangetroffen. Soms ligt het ronde karnpad er nog, met klinkertjes en plavuizen. Dan zie je daarboven meest nog de klossen tegen de balklaag, voor de het vasthouden van de spil van de molen. In de loop van de tijd zijn de meeste karnmolens in stukken gezaagd voor kachelhout en het karnpad verdwenen onder een nieuwe betonvloer.

De heer IJzerman uit Friesland is karnmolenkenner en heeft een complete Alblasserwaardse molen in zijn bezit, afkomstig uit Noordeloos. Die molen is kort na de Tweede Wereldoorlog nieuw gemaakt, maar door de snelle modernisering in de zuivelverwerking nooit gebruikt. Samen met de historische vereniging van Hoornaar, Noordeloos en Hoog-Blokland is er een tekening van gemaakt en is de molen volledig

gedocumenteerd. De heer IJzerman is bereid om deze molen af te staan aan een liefhebber, op voorwaarde dat de molen weer een authentieke plaats krijgt in een Alblasserwaardse boerderij. Als u interesse hebt, neem dan contact op met Boerderij en Erf en dan leggen we contact. Het is te hopen dat zo weer een stukje van het vrijwel geheel verdwenen agrarisch erfgoed behouden kan blijven.

Piet den Hertog

RECEPT: GEBAKKEN AARDAPPELEN MET KAAS

Als in het vroege voorjaar de aardappelen oud en rimpelig worden en de eerste sla kan worden geoogst, is de tijd aangebroken voor onderstaand recept. In die tijd is het eten van groenten en aardappelen nog duidelijk verbonden aan de verschillende seizoenen. Zolang er nog geen nieuwe aardappels zijn gaat men iets bedenken om toch lekker te kunnen eten. Onder andere door er kaas door te verwerken. Op een kaasboerderij is altijd wel kaas voorhanden en bij vrijwel elke boerderij is een moestuin. Voor vier personen: 1 kg aardappelen, 80 gr boter of margarine, 200 gr

beleggen kaas en wat zout. Voor erbij een krop frisse groene sla. Schil de aardappelen, was ze en snijd ze in plakjes. Laat in een koekenpan de boter heet worden. Doe er de aardappelen in en strooi er wat zout over. Laat het geheel onder nu en dan omscheppen bruin worden. Snijd intussen de kaas in blokjes en schep die door de gare aardappelen. Nog even laten smelten en dan opdienen. Geef de wat aangemaakte sla er apart bij. Eet smakelijk!

*Werkgroep Boerenerven:
Corry Casteleijn-van Buuren*

EXPOSITIE 'HET BOERENBEEST'

Nog tot en met 14 november 2009 is in Museum De Koperen Knop een kunstexpositie over boerderijdieren. Aanleiding voor deze expositie is het 20-jarig bestaan van het museum. De bedoeling van de expositie is dat er een verband wordt gelegd met de oorspronkelijke functie van boerderij en de destijds daar verblijvende boerderijdieren. Open: dinsdag t/m vrijdag 13.00-17.00 uur en zaterdag 11.00 tot 17.00 uur.

BESTUUR

VERENIGING VRIENDEN VAN BOERDERIJ & ERF A-V:

A. Bassa, Hei- en Boeicop (voorzitter)
M.C. van Eldik, Goudriaan (secretaris)
J. Brandwijk, Brandwijk
N. Hakkesteegt, Groot-Ammers
J. van Vliet, Groot Ammers (penningmeester)

STICHTING BOERDERIJ & ERF A-V:

C. Bakker, Ameide (voorzitter)
M.C. van Eldik, Goudriaan (secretaris)
D.J. de Jong, Hardinxveld-Giessendam (penningmeester)
A. Bassa, Hei- en Boeicop
N. Hakkesteegt, Groot-Ammers
S. van den Berg-Knuppe, Streefkerk

De vergaderingen worden ook bijgewoond door de werkgroepvoorzitters J. Bakker-van den Heerik (Brandwijk) en P.T. den Hertog (Vianen) en de bestuursleden van de Vereniging Vrienden van Boerderij & Erf.

COLOFON

ISSN 1568-9190
Uitgave Boerderij & Erf Alblasserwaard-Vijfheerenlanden
Eindredactie Dick de Jong
Illustraties Arie Bassa, Piet den Hertog, Dick de Jong, Meine Mollema, Jan van Vliet en anderen
Secretariaat Buitendams 51, 3371 BA Hardinxveld-Giessendam, djdejong@planet.nl